

Akár a megáradt folyó...

Varga Mária
(1959, Terény)
tanár, irodalomtörténész, PhD
Balassagyarmaton él

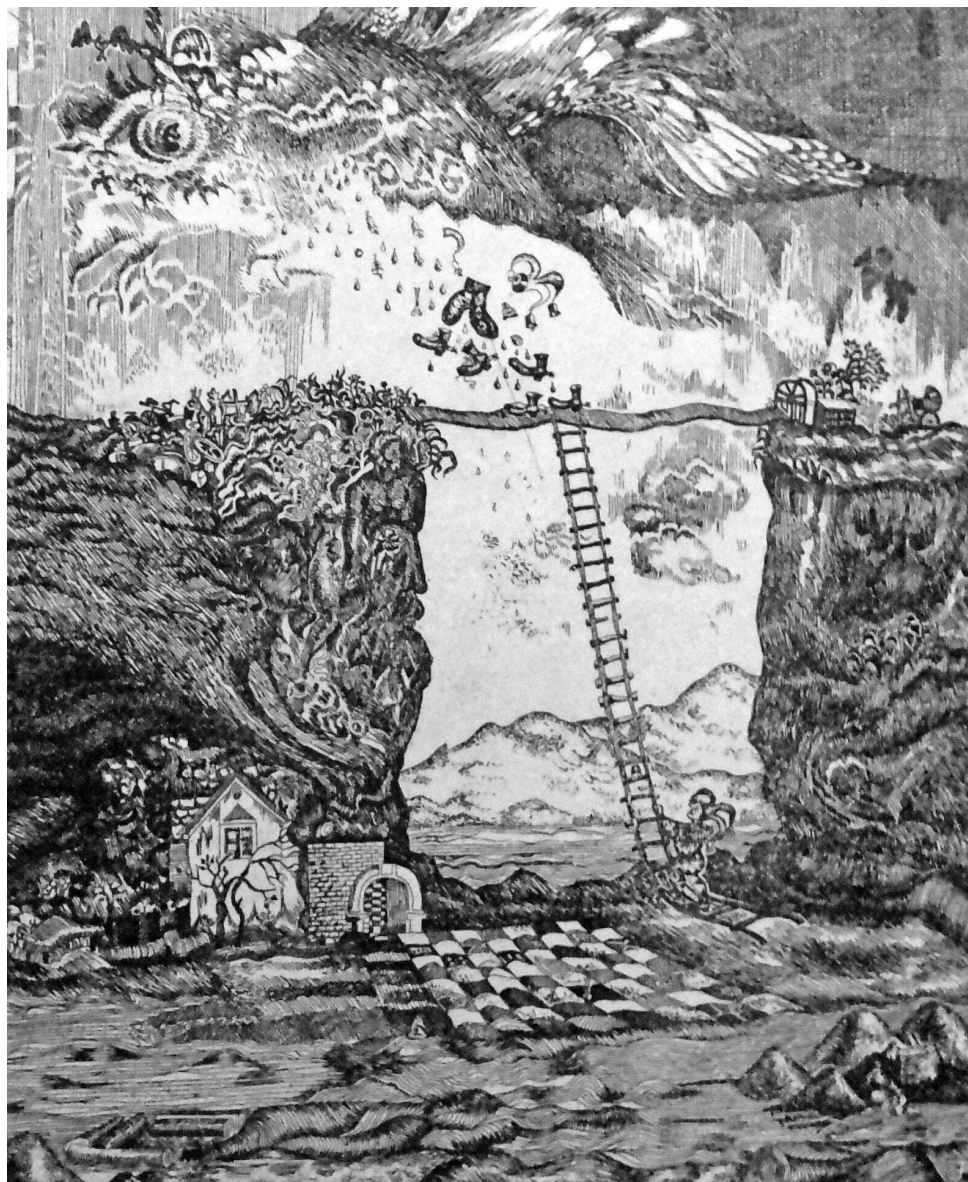
Jámorné Balog Tünde: *Különös tartomány. Családragényféle régi és újabb elbeszélésekből*, Széphalom Könyvműhely, 2019.

„Különös táj a lelked: nagy csapat / álarcos vendég jár táncolva benne; / Lantot vernek, de könnyösük alatt / a bolond szív / mintha szomorú lenne”. Különös lelki tartomány a múlt, Jámorné Balog Tünde írásainak hangulata bennem Paul Verlaine *Holdfény* című költeményének poézisét és misztikumát idézte fel. A kötet a szerző szavai szerint „családragény-féle”, csak félig-meddig regény, mivel válogatott novellákból áll, amelyeket húsz év alatt írt, s amelyekben az a közös szál, hogy jórészt a saját és a férje családjának felmenői szerepelnek bennük. A múltbéli emberek – a legnagyobb természetességgel – gyakran bukkannak föl a jelenben, mint a mágikus-realista írók varázslatos világának szereplői.

E különös tartomány történetei – a szerzői narratíva szerint – szájról szájra adódtak át, míg végül Balog Tünde révén nyerték el a végső formát, legalábbis egy megszilárdult formát. Ez a körülmény egyfajta folklorisztikus jelleget is ad az írásoknak, amelyeknek egy része már korábban is megjelent kötetekben, illetve irodalmi lapokban, másik részük a *Különös tartományban* olvasható először. „Igaz, az emlékezés gyakran új furcsa játékot velünk – írja.

– Olyan, akár a megáradt folyó. Sodrása össze nem illő dolgokat visz magával: korhadtt faderek, ágak, gyökérdarabok, elszabadult csónokok felpuffadt tetemek úsznak barna, tajtékos hátán, és az emlékeimben is.” Sokrétű, sokféle témát feldolgozó, változatos atmoszférát hordozó írásokkal találkozunk a könyvben: a múlt ködébe vesző, nosztalgikus hangulatú novelláktól a drámai erejű írásokon át egészen a Kusturica-filmek humorát idézőkig. Utóbbira jó példa a *Bácskai lakodalom*, amely egész frenetikus vicces, mulatságos és szívderítő részeket tartalmaz. A magam részéről sajnálom, hogy ilyen novellából kevés akad. Íme, egy villanás: „A nászmenet egyre vidámabb lett, az asszonyok Ilkával együtt hangosan csujjogattak, és amikor elértük a falut kettévágó műutat, a vőfély leintette az épp arra haladó zsúfolt autóbust, felszállt egy társával, és végigkínálta az utasokat. Elsőnek a sofőr húzta meg az üveget, majd leugrott az útra, szájon csókolta a menyasszonyt, megölelte a vőlegényt, és megvárta, míg mindenki iszik az új pár boldogságára.”

A bácskai novellákat tartalmazó ciklus (*Mint a vadlibák*) a legsikerültebb: minden írásban erő

Téridő

és drámaiság lüktet. „Ilka (a szerző férjének nagynénje – V. M.) született mesemondó volt. egyforma átéléssel adott elő mindent, tragédiát és komédiát, és őt hallgatva az a képzelet támadt az embernek, hogy a lét alapkérdései nálunknál jobban, közvetlenebbül érintik a bús, lomha Bácska lakóit. Ezen a földön a járókelők csizmaszárában élesre fent kés lapul, a magasra toronyozott ágyak dunyhái közt fegyverek rejtőznek, az égből eső helyett néha vér, máskor

pálinka dől, és az utcasarkon maga a végzet vágat horkanó lován, készen arra, hogy eltiporja az ember lányát. Amikor a bátyám elesett, amikor Bözsi puskával ment a kocsmába az uráért, amikor az öcsémet megkéselték, amikor Rajzli nena cigánylányt talált az ágyában, de a sógorral együtt, amikor Misó bácsi részegen megfagyott a hóban, (kiemelés az eredetiben, V.M.) ilyen, és ezekhez hasonló jelzések, mezsgyekarók között hullámozottak történetei az időkben, ezek

fogták feszesre parttalan csordogálásra hajlamos elbeszélő kedvét, és ezekkel csigázta föl hallgatói érdeklődését is.”

A humor mellett a dráma is nagyon erősen jelen van ebben a ciklusban. A bácskai vérengzést idézi föl a *Halleves Bácskában* című novella, amely egy közös rokoni étkezés leírásából fordul át tragikusan abszurd események bemutatásába. A főszereplő itt Juliska nena („aki annyit szenvedett, hogy háromnak is sok volna”), a történet az ő családjáról szól. A második világháborút követően a férjét sokadmagával kiharancsolták a visszatérő szerbek a főtérre, és ő minden aszszonyi könyörgés ellenére ment is, mondván, miért bántanák őt, soha nem vétkezett a szerbek ellen. A kisebbik fiút bezárta az anyja a kamrába, de ő apja után szökött. *„Utol is érte, még mielőtt a térre értek, aztán az asszonyok, akik látták, hogy mi történt, elmesélték, hogy egyszerre estek el, amikor megsorozaták őket. Voltak egy páran, akiket nem találtak el elsőre, azoknak kellett a többit szekérre rakni, csak a végén lötték le őket, mielőtt elindultak. Még nem értek ki a faluból, mikor az unokatestvéred magához tért. Talán-tán nem is érte golyó, vagy csak könnyebben sebesült meg. Ő volt a szekér tetején, s ahogy felül, látja ám, hogy az ölében egy halott, mellette is halott, alatta is halott, minden csupa vér, s hogy az anyja, aki épp odaér, lihegve fut a szekér után, elkezdett hát kiabálni, hogy nem haltam meg, édesanyám, hála Isten, élék! Az egész nem tartott tovább egy szempillantásnál. Juliska nena meglát-hatta, hogy lövik le a fiát másodszor is. Aztán már nem látott semmit, úgy pofozta életre a többi asszony.”* (Kiemelés az eredetiben.)

Óriási időintervallumot fognak át a kötet novellái az 1848–49-es szabadságharc utáni időktől egészen napjainkig. Emlékképek a magyar nép vérzivataros századaiból. Az egyik megrendítően szép írás, az *Árnyékhuszárok* a magyar szabadságharcosoknak és a háborúk sebesültjeinek állít emléket. A tulajdonképpeni főszereplők a földönfutó, üldözött honvédek, de az ő sorsuk magában foglalja szinte minden hazájáért harcoló magyar ember méltatlan,

nyomorúságos sorsát. *„Mög sé hívták őket, mikor a Kossuth-szobrot avatták, morfondírozott tovább dédapám. Akkor még mind mögvótak. Aztán, hogy mégis odamöntenek, elküdték őket utolsó-nak, hátra. Hogy mit akarnak itt ebbe a vásott gúnyába? Csak a végén töhették oda a koszorújukat.* (Kiemelés az eredetiben.)

Előfordul hogy valamilyen mai eszköz, tárlálmány vagy esemény idézi föl a múltat. Ilyenkor archaikus, mitologikus minták, gyökerek ötvöződnek a mai kor életérzésével. A *konyhaasztal* című novella esetében a dédanyától, a német–cseh származású Vogel Annától örökölt konyhaasztal találkozik a jelenben egy csomag mirelit spanyol kagylóval. Mialatt elkészül az egzotikus étel, a vörösboros kagyló, azalatt végighallgatjuk Vogel Anna életútját, ami nem tartozott a különleges életek közé. Sorsfordító, zajos események nem történtek benne. Valójában egyszerű asszony volt. „Nem valószínű, hogy valaha is volt dolga tengeri kagylóval: legtöbbször káposztát főzött, krumplit, meg vasárnap knédlit a marhahúshoz. Ebből nem engedett, *ma nem paprikasch! ma ünnep*, és az egyetlen tengeri jószág, amit beengedett a konyhájába, az a sós hering volt. *Nem vagyunk mink talián*, mondaná, és kidobná az egészet, azután lesúrolná utána az asztal tetejét.”

Jámborné Balog Tünde családjának történetében az egész magyarság történelmére ismerhetünk, hiszen előfordul ebben a családban mindenféle mesterségű, rendű-rangú és nemzetiségű személy. Öreg és fiatal, férfi és nő, jó és kevésbé jó, üldözö és üldözött. Az író mindig bölcsen, sajátos humorral és – minden poézis, misztikum és nosztalgia ellenére – rendkívül józanul mesél. Ez a beszédmód teszi írásait egyénivé és utánozhatatlanná. Az átélt tragédiák nem szülnek bosszút, ellenségeskedést, inkább azt sugallják, hogy az elkövetett elszenvedett szörnyűségek ellenére mi, kis népek egy csónakban evezünk itt, a Duna és a Tisza tájékán.

Varga Mária